

Проблема і аналіз від'ємного зовнішньоекономічного торговельного балансу України за 2008-2017 роки

Сьомченко В.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізького національного університету

Ільченко Д.А.

студентка
Запорізького національного університету

У статті розглянуто динаміку зовнішньої торгівлі товарами в Україні за останні 10 років. Приведено інформацію про товарну структуру експорту і імпорту України за 2017 рік. Проаналізовано причини відставання обсягів експорту від обсягів імпорту. Перераховано негативні сторони експорту низькотехнологічної продукції. Порівняно частку експорту засобів транспорту з імпортом відповідних товарів. Визначено перспективи виробництва та експорту високотехнологічної продукції. Запропоновано шляхи розвитку підприємств у яких сконцентровано науково-технічний потенціал і шляхи налагодження експортної активності українських підприємств.

Ключові слова: зовнішня торгівля, торговельний баланс, структура експорту та імпорту, науково-технічний потенціал.

Сьомченко В.В., Ільченко Д.А. ПРОБЛЕМА И АНАЛИЗ ОТРИЦАТЕЛЬНОГО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОГО ТОРГОВОГО БАЛАНСА УКРАИНЫ ЗА 2008-2017 ГОДЫ

В статье рассмотрена динамика внешней торговли товарами в Украине за последние 10 лет. Приведена информация о товарной структуре экспорта и импорта Украины за 2017 год. Проанализированы причины отставания объемов экспорта от объемов импорта. Перечислены отрицательные стороны экспорта низкотехнологической продукции. По сравнению долю экспорта средств транспорта с импортом соответствующих товаров. Определены перспективы производства и экспорта высокотехнологической продукции. Предложены пути развития предприятий в которых сконцентрировано научно-технический потенциал и пути налаживания экспортной активности украинских предприятий.

Ключевые слова: внешняя торговля, торговый баланс, структура экспорта и импорта, научно-технический потенциал.

Somchenko V.V., Ilchenko D.A. PROBLEM AND ANALYSIS OF THE NEGATIVE FOREIGN ECONOMIC TRADE BALANCE OF UKRAINE FOR 2008-2017

The article examines the dynamics of foreign trade in goods in Ukraine over the past 10 years. The information on the commodity structure of Ukraine's exports and imports for 2017 is given. The reasons behind the lags of export volumes from the volume of imports are analyzed. The negative aspects of exports of low-tech products are listed. Comparatively, the share of exports of means of transport with the import of the corresponding goods. The prospects of production and export of high-tech products are determined. The ways of development of enterprises in which the scientific and technical potential and ways of adjusting the export activity of Ukrainian enterprises are concentrated is offered.

Keywords: foreign trade, trade balance, export and import structure, scientific and technical potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зовнішня торгівля України відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку держави. Україна має багатий природно-ресурсний потенціал, тому значну частку експорту товарів займають саме напівфабрикати і сировинні продукти. Але сировинні продукти більше виснажують природно-ресурсний потенціал країни ніж приносять країні прибуток. Якщо Україна буде розвивати науково-технологічний

потенціал, то буде вироблятися більше високотехнологічної продукції, яку можна буде експортувати і отримувати більший прибуток, адже високотехнологічна продукція містить значно більшу додану вартість ніж сировини, матеріали і напівфабрикати. У деяких регіонах України сконцентровано науково-технологічний потенціал, але треба його розвивати і виходити на ринки тих торговельних партнерів, доля ринку яких є однією з найбільших на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зовнішня торгівля привертає значну увагу з боку вітчизняних науковців та аналітиків. Проблеми товарної структури експорту України знайшли широке відображення у наукових працях Я. Базиліук [1], Т. Вахненко [2], А. Філіпенко [3]. У працях Т. Мельник [4] визначені основні чинники, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі та засади в сфері регулювання зовнішньої торгівлі України. Вплив зовнішньої торгівлі на забезпечення зовнішньої стійкості економіки досліджено у працях Тищук Т. А. [5].

За даними сайту Державної статистики України можна простежити товарну структуру експорту України [6]. Ведення української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить велику кількість досліджень зовнішньоекономічного торговельного балансу України, є підстави вважати, що залишаються недостатньо вивченими фактори, які впливають на зниження надходжень і платежів країни.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є виявлення проблеми від'ємного зовнішньоекономічного торговельного балансу України шляхом аналізу товарної структури експорту і імпорту України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Платіжний баланс є головним статистичним документом, що відображає зовнішньоекономічні операції України. Він фіксує фактичні надходження й платежі країни. Україна розробляє платіжний баланс за схемою й методикою Міжнародного валютного фонду [8].

Однією із статей платіжного балансу є рахунок поточних операцій, що у свою чергу складається з балансу товарів і послуг, і з балансу первинних і вторинних доходів. У платіжному балансі України останні 10 років спостерігаються негативні показники торговельного балансу, це означає, що імпорт товарів перевищує їх експорт.

На рисунку 1 видно, що з 2008-2013 рр. імпорт товарів значно перевищує експорт. А з 2014 року різниця між експортом і імпортом невелика, у 2015 році, хоч і не надовго, але показники імпорту перевищили показники експорту.

Таке невелике перевищення експорту над імпортом у 2015 році обумовлено тим, що в цілому зовнішня торгівля стала менш активною через загострені відносини України з одним з її найголовніших торговельних партнерів – Російською Федерацією.

Тому, не дивлячись на таке позитивне сальдо, економіка всередині країни погіршилась. В цілому, одна з головних причин негативного торговельного балансу України є її товарна структура експорту та імпорту, яка протягом десятиліття залишається при-

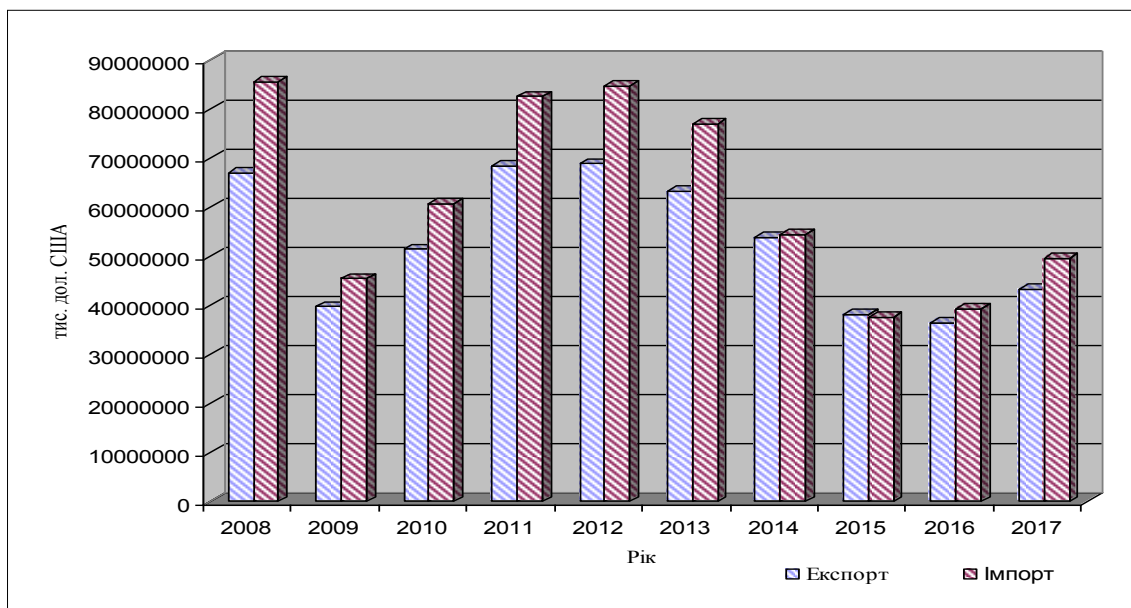

Рис. 1. Баланс експорту і імпорту товарів в Україні за 2008-2017 рр.

Джерело: складено автором на основі [6]

близно однаковою. Як приклад, можна розглянути товарну структуру експорту і імпорту України за 2017 рік (рис. 2, 3).

Україна активно експортує сировинні продукти, матеріали та напівфабрикати, переважання яких у товарній структурі експорту України є однією з причин негативного торговельного сальдо країни. Адже виготовлення та торгівля сировиною, матеріалами та напівфабрикатами має ряд недоліків для економіки країни, серед яких такі:

- низька додана вартість продукції;
- ціни на таку продукцію мінливі;
- прибуток від продажу такої продукції залежить від масштабів виробництва;

– наявність на світовому ринку конкурентів, що виготовляють таку продукцію за нижчими цінами через низьку енергоємність виробництва;

– науково-технічний потенціал не розвивається.

Щодо частки машин, обладнання, механізмів, засобів транспорту, тобто високотехнологічної продукції, то у товарній структурі експорту України вона значно менша від імпорту тих же товарів.

Виробництво та експорт товарів, у яких сконцентровано науково-технічний потенціал, принесло б Україні більшу додану вартість і більший приток валюти.

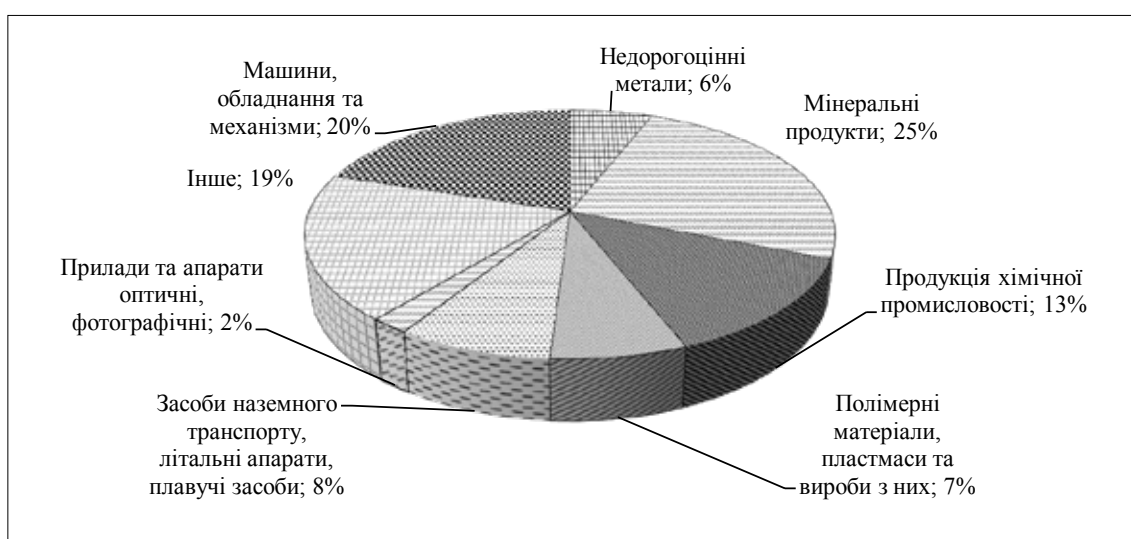

Рис. 2. Товарна структура експорту України за 2017 рік

Джерело: складено автором на основі [6]

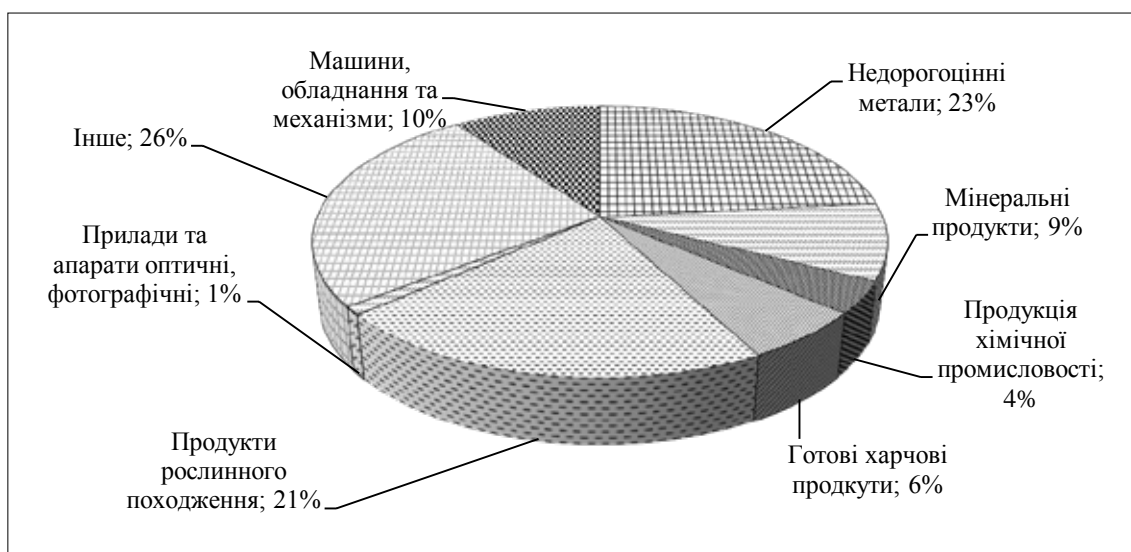

Рис. 3. Товарна структура імпорту України у 2017 році

Джерело: складено автором на основі [6]

Також це приваблює іноземні інвестиції і розвивало б технологічну базу країни. На прикладі засобів транспорту можна побачити співвідношення між імпортом і експортом цієї продукції Україною.

Засоби транспорту належать до високотехнологічної продукції та містять високу додану вартість, а Україна за останні 3 роки дуже скоротила експорт цієї продукції у інші країни.

Також, з графіку товарної структури імпорту України можна побачити, що значна доля припадає на мінеральні продукти, особливо на нафту і продукти її перегонки. Ціни на нафту досить мінливі і мають властивість впливати на всі інші ціни на ринках. Тому, переважання частки мінеральних продуктів у товарній структурі імпорту України також несе свій негативний внесок у негативне торговельне сальдо нашої країни.

Україна проводить стратегічно не вигідну політику зовнішньоекономічної діяльності: максимально використовує наявний природно-ресурсний потенціал, експортує продукт, що має вкрай низьку додану вартість, а потім імпортує готові продукти, що вироблені з тієї ж самої сировини. Готові продукти мають більшу додану вартість, тому і виходить, що Україна витрачає більше ніж заробляє.

Для того, щоб досягти позитивного торговельного балансу, необхідно у першу чергу трансформувати товарну структуру експорту. Україна має багатий природно-ресурсний

потенціал, але він використовується не правильно. Замість того, щоб експортувати сировину, матеріали та напівфабрикати, українські підприємства могли б виробляти готову продукцію, що має більшу додану вартість і експортувати її. Україна експортує готові харчові продукти, але їх частка у експорті все одно менша за експорт рослинної продукції з якої б можна було виготовити готові харчові продукти.

Також, Україна мало експортує високотехнологічної продукції, це значить, що в Україні не розвинений науково-технічний потенціал. Тому, в першу чергу потрібно налагодити виробництво високотехнологічної продукції, в якій зосереджено науково-технічний потенціал і яка містить більшу додану вартість. Для цього необхідні певні дії з боку держави, які можуть проявлятися у захисті і підтримці вітчизняних виробників високотехнологічної продукції. Забезпечити підтримку можна шляхом:

- здійснення фінансування цільових програм за участю держави, надання пільгових кредитів;
- зменшення розміру податку на прибуток для виробників високотехнологічної продукції, що є конкурентоспроможною на зовнішньому ринку;
- розширення форм інфраструктури інноваційного ринку шляхом створення технопарків, технополісів, наукових центрів, бізнес-інкубаторів;

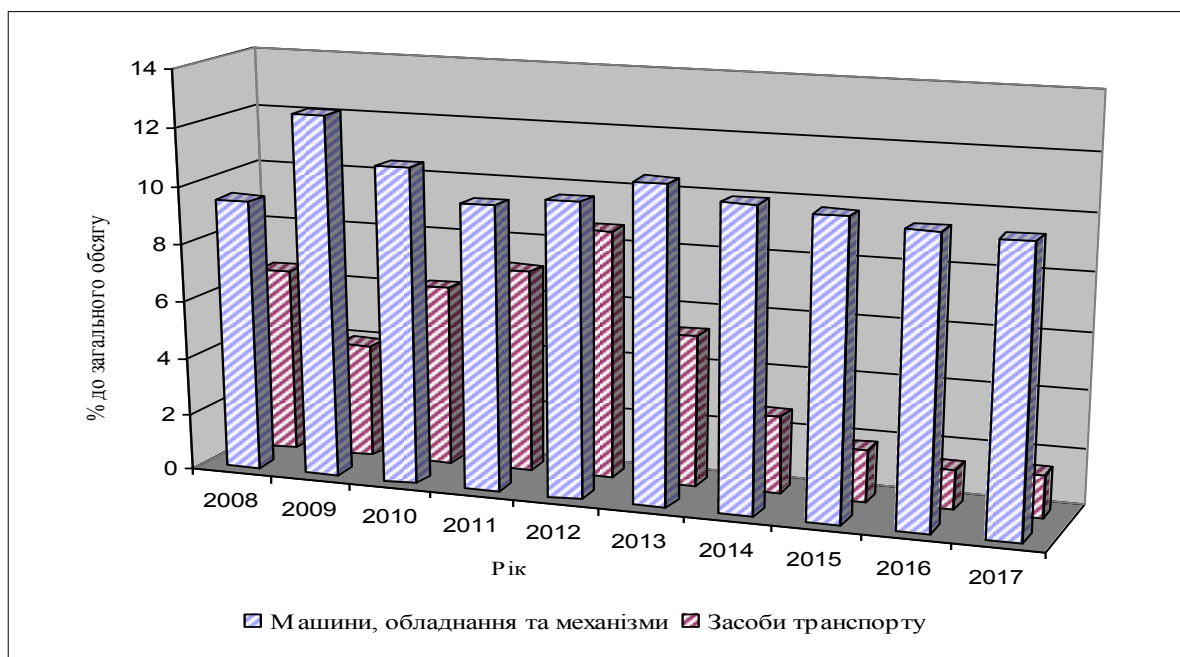

Рис. 4. Частка машин, обладнання та механізмів і засобів транспорту у експорті України за 2008-2017 рр.

Джерело: складено автором на основі [6]

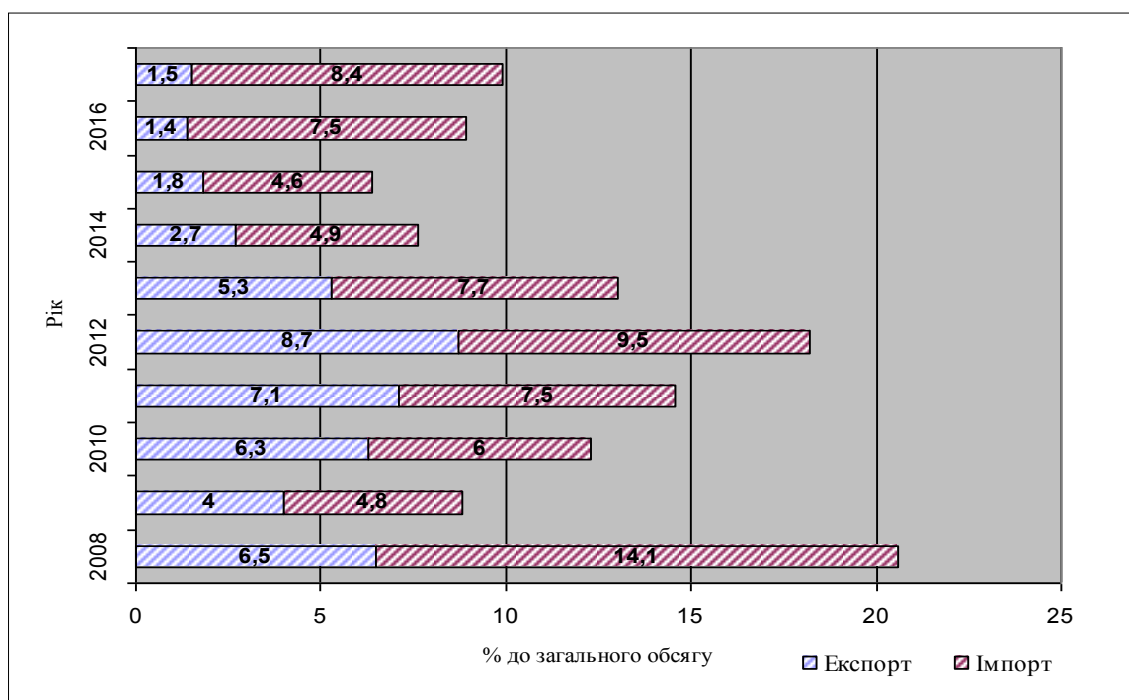

Рис. 5. Співвідношення між експортом і імпортом в Україні засобів транспорту, літальних апаратів і плавучих засобів за 2008-2017 рр.

Джерело: складено автором на основі [6]

– продовження роботи над формуванням національної інноваційної системи, яка забезпечувала б взаємодію наукових організацій, вищих навчальних закладів, інноваційних і виробничих підприємств.

Також в Україні потрібно проводити політику підтримки експортної активності українських підприємств. Цього можна досягти завдяки:

– запровадженню податкових та митних інструментів підтримки експорту;

– спрощенню процедур торгівлі та регуляторних вимог для зниження трансакційних витрат експортерів;

– активізації надання технічної допомоги і фінансової підтримки експорту;

– розбудові механізмів інформаційної, правової та методичної підтримки експортерів.

Якщо українська високотехнологічна продукція буде якісною, то на зовнішньому ринку вона буде мати попит. Тоді буде легше залучити іноземні інвестиції для розвитку інноваційної діяльності і частка таких товарів як машини, механізми, обладнання, засоби транспорту у товарній структурі експорту буде переважати над експортом сировинних продуктів.

Висновки із цього дослідження. За останні 10 років закріплюються позиції України як виробника і постачальника сировинної та низькотехнологічної продукції. Переважну

частину українського експорту займають недорогі метали, продукція рослинного походження, харчові продукти, які є товарами з досить низьким рівнем доданої вартості і їх експорт значно залежить від коливань цін на світових ринках. Отже, можна сказати, що Україна веде стратегічно не вигідну зовнішньоекономічну політику. Продукція, яку експортує Україна може бути конкурентоспроможною на зовнішньому ринку значною мірою за рахунок переваг у вартості природних ресурсів і робочої сили, а не технологічних переваг.

У першу чергу потрібно налагодити виробництво готової і високотехнологічної продукції всередині країни, а також створити сприятливе середовище для просування експорту. Реалізація заходів щодо захисту і підтримки перспективних вітчизняних виробників високотехнологічної продукції і активізації надання технічної допомоги і фінансової підтримки експорту сприятиме активізації експортної діяльності і зростанню обсягів експорту, покращенню структури експорту внаслідок випереджаючого зростання експорту готової продукції з високим рівнем доданої вартості, високотехнологічної продукції, освоєнню українськими виробниками нових ринків, зниженню витрат на здійснення експортної діяльності зниження і виконання митних процедур і формальностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базиліук Я. Б. Пріоритетні напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями: монографія. Київ, 2014. С. 54-66.
2. Вахненко Т. П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи: монографія. Київ, 2009. С. 14-28.
3. Філіпенко А. С. Економічна глобалістика. Світ-система глобалізму: монографія. Київ, 2017. С. 127-128.
4. Мельник Т. М. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз: монографія. Київ, 2008. С. 241-271.
5. Тищук Т. А. Пріоритети забезпечення зовнішньої стійкості економіки України: монографія. Стратегічні пріоритети, № 1 (26). Київ, 2013. С. 52-60.
6. Баланс експорту і імпорту товарів в Україні за 2008-2017 рр. Офіційний сайт державної статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, її структура та класифікація товарів. Глава 11. Державна фіскальна служба України. С. 67-69. URL: <http://sfs.gov.ua/mk/rozdil-4/glava-11/>
8. Глосарій банківської термінології. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Basiluk Y. B. Prioritetni napryami pidvishennya rezultativnosti spivrobotnictva Ukrayini z mizhnarodnimi finansovimi organizacijami: monograph. Kyiv, 2014. 54-66 pp.
2. Vakhnenko T. P. Osoblivosti formuvannya derzhavnogo borghu ta upravlinnya jogo skladovimi v period finansovoyi krizi: monograph. Kyiv, 2009. 14-28 pp.
3. Filipenko A. S Ekonomichna globalistika. Svit-sistema globalizmu.: a monograph. Kyiv, 2017. 127-128 p.
4. Melnik T. M. Eksportnij potencial Ukrayini: metodologiya ocinki ta analiz: monograph. Kiev, 2008. 241-271 pp.
5. Tyshchuk T. A. Prioriteti zabezpechennya zovnishnoyi stijkosti ekonomiki Ukrayini: monograph. Strategic Priorities, No. 1 (26). Kyiv, 2013. 52-60 pp.
6. Official site of state statistics of Ukraine. Balans eksportu i importu tovariv v Ukrayini za 2008-2017 rr., available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Official site of the state fiscal service of Ukraine. Vedennya Ukrayinskoyi klasifikaciji tovariv zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti, yiyi struktura ta klasifikaciya tovariv. Chapter 11. pp. 67-69, available at: <http://sfs.gov.ua/mk/rozdil-4/glava-11/>
8. Official site of the National Bank of Ukraine. Hlosarii bankivskoyi terminologiyi, available at: <https://bank.gov.ua/>

Problem and analysis of the negative foreign economic trade balance of Ukraine for 2008-2017

Somchenko V.V.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Taxation,
Zaporizhzhya National University

Ilchenko D.A.

Student,
Zaporizhzhya National University

Foreign trade of Ukraine takes a significant role in the socio-economic development of the state.

Ukraine has a rich natural resource potential, therefore Ukraine manufactures and trades precisely with semi-finished products, materials and raw materials. This trade situation has a number of disadvantages for the economy of the country, among which are: low added value of production, prices for such products are variable, the profit from the sale of such products depends on the scale of production, presence on the world market of competitors manufacturing such products at lower prices due to low energy consumption of production, the scientific and technical potential does not develop. Consequently raw materials deplete the natural resource potential of the country.

The share of import of high-tech products such as machines, equipment, mechanisms and transport significantly exceeds the share of export. The production and export of goods with are concentrated with scientific and technological potential would bring Ukraine more added value and a larger inflow of currency. It would

also attract foreign investment and develop the country's technological base.

In some regions of Ukraine concentrated scientific and technological potential. If Ukrainian high-tech products will have high quality, then it will be in demand on the foreign market. Consequently it will be easier to attract foreign investment for the development of innovation activities. In such situation government have to do certain actions, which can be manifested in the protection and support of domestic manufacturers of high-tech products.

In order to reach the success on the foreign market it is necessary to set up the production of finished and high-tech products within the country, as well as to create a favorable environment for the promotion of exports. Implementation of measures to protect and support promising domestic producers of high-tech products, intensifying the provision of technical assistance and financial support for exports will contribute to the intensification of export activity and the growth of exports, improvement of the export structure, development by Ukrainian producers new markets and lower costs for export activities.